

gyarapításával ki tudja elégíteni közönsége igényeit, a mese élő marad s megmarad a felnőttek szórakoztatója, érdeklődésük kielégítője, vágyaik táplálója. Előfordul azonban az is, hogy a mesemondó nem ismeri fel kellő időben felnőtt hallgatósága igényeit, vagy nem is alakul ki felnőtt hallgatóság. Ilyenkor megmarad ugyan a tündérmesék művelésében, de mesekincsével és előadásmódjával kénytelen egy másik hallgatóság, a gyermekek igényeihez igazodni.

Ez a Kelet-, Közép-Európában, a huszadik században ugyancsak általános mesemondó sors jutott osztályrészül a másik kiváló széki mesemondónak, *Bikfalviné Sósipál Rózának* is. Mesekincse neki is a családból származott, de mivel jórészt gyermekeknek mesélt, át kellett alakítania repertoárját az ő szájuk íze szerint: az ő könyvforrása a szájhagyomány mellett *Benedek Elek*

volt, természetesen nem székely, hanem széki köntösben.

A bevezetőben elmondottakat jól alátámasztják a kötetben közölt mesék, amelyek a két kiemelkedő mesemondó mellett még nyolc másik jó széki mesemondót is bemutatnak. Sajátos a válogatás szempontja: a szerkesztő csak tipologizálható meséket közöl, ennek megfelelő gazdag jegyzetanyaggal. A típuszámok segítségével átfogó képet kapunk a teljes széki mesekincséről és annak a kolozsvári Folklór Intézet Archivumában őrzött kézíratos romániai magyar változatanyagáról.

A közelmúltban megjelent *Paraszti dekameron*-ból megismerkedhettünk a széki folklór más műfajaival is: az igaz történetekkel és a hiedelemmondásokkal. Reméljük, hogy nem maradnak íroasztalfiókban vagy magnetofonszalagon a szólásmondások, a találós kérdések és a gyermekjátékok sem.

Kovács Ágnes

HOGY IS MONDJUK?

(Nemzetiségi nyelvhasználatunk — nemzetiségi nyelvművelésünk)

Madách Könyvkiadó,

Bratislava, 1976. 179 old.

A szerzők neve betűrendben:

Jakab István, Kapás Ferenc, Mayer

Imre, Mayer Judit, Morvay Gábor,

Orbán Gábor, Zeman László.

A csehszlovákiai magyar nyelvművelésnek első, hazai szerzőktől származó terméke ez a könyv, mely az elmúlt három évtized újságokban, folyóiratokban már megjelent írásait tartalmazza. Bár a könyvben — nagyon is érthető módon — a nyelvművelés gyakorlati oldalát hangsúlyozzák, számos fontos elméleti kérdést is találunk benne. Mindjárt az elején, a könyv alcíme felhívja magára a figyelmet. Van-e, vannak-e önálló nemzetiségi kultúrák, beszélhetünk-e nemzetiségi nyelvhasználatról, miben nyilvánul meg a nemzetiségi és a nemzeti nyelvhasználat különbsége? A pozsonyi egyetemen öt évig vendégtanárként működő *Deme László* véleménye szerint: „...a nemzetiségi kultúrák önálló mikrokultúrák, éppúgy, mint a nemzetiek, csak éppen több előnnyel és egyben több hátránnyal.” (Nyelvi és nyelvhasználati gondjainkról. Bratislava, 1970, 32.) Majd így folytatja: „A Magyarországon kívül élő magyar nemzetiségek nyelvi fejlődésében tapasztalhatók olyan tendenciák — és nyelvi fejlődésük számára vannak olyan adottságok —, amelyek egyfajta elkülönü-

lés, egyfajta szétfejlődés objektív veszélyére utalnak.” (Uo. 37.) Hogyan nyilvánul meg ez a veszély a mindennapi nyelvhasználatban? Milyen buktatói vannak a kétnyelvűségnek? A kötet írásainak nagy része éppen ezeket a jelenségeket vizsgálja.

Nemcsak az idegen szavak tehetik idegenné a beszédünket, hanem a magyartalan, idegenszerű nyelvhasználat is. Ez a hibája a következő idézetnek: is: „Most pedig *hozzálépünk* gyűlésünk következő pontjához.” Az előadó a szlovák *pristupit* ige jelentései (hozzálép, hozzáfog, rátér, áttér stb.) közül nem a megfelelőt választotta ki. Gyakori a helytelen igekötő-használat, a rossz szórend is. A *tükörfordítások* is sok veszélyt rejtnek magukban. Olyan kifejezések, szókapcsolatok keletkeznek, amelyek kizárólag a csehszlovákiai magyarság nyelvére jellemzőek. Ilyen pl. „*főiskola* helyett használt *magasiskola*, a *szerszám gép* helyett *megmunkáló gép*, a *szülési szabadság* helyett *anyasági szabadság* stb. Bármennyire is hihetetlen, de nyomtatásban is napvilágot látott ez a mondat: nem beszélhetik ki magukat arra, hogy nincs. (Nem hivatkozhatnak arra, hogy nincs.” Külön említést érdemel a tudományok, az egyes szakterületek nyelve, ahol bizonyos fogalmaknak, kifejezéseknek nincs magyar megfelelőjük, vagy — megszőkésből, kényelemből — már nem is ke-

resik őket. A csehszlovákiai nyelvvelők szerint ennél még súlyosabb hiba az, amikor a magyarországi terminológiát mellőzve egyesek új, néha teljesen egyéni szakkifejezéseket alkotnak.

A könyv utolsó fejezete ezt a címet viseli: Számvetés és irányvétel. A kötetet összeállító és több írás szerzőjeként szereplő Jakab István összegzi benne az elmúlt három évtized csehszlovákiai nyelvvelésének eredményeit, jelenlegi helyzetét és legfontosabb feladatait. A feladatok között első helyen áll a csehszlovákiai magyarok nyelvi műveltségének az emelése. Nyelvhasználatában a szlovákiai magyarság két szinten aktív: a legalsón, vagyis a családias és a falusi közigazgatási szinten, meg a legfelsőn: a szépirodalom és a publicisztika szintjén. A közélet nyelve a szlovák, a művel-

tebb rétegek nyelvhasználata pedig általában erősen nyelvjárásias. (A fenti megállapítások Deme Lászlótól valók) A könyvvel fejletlensége a szépirodalom és a sajtó nyelvében is tükröződik, és olyan nyelvvaltozatok jönnek létre, amelyek a magyar köznyelvtől szökincsekben, szóhasználatukban, esetleg kisebb mértékben mondatszerkesztési sajátosságaikban is különböznek. „Képzeld el — írja Deme László már említett könyvében —, hogy száz év múlva ... esetleg Petőfit és Veres Pétert nemzeti magyar nyelvről három nemzetiségi magyarra kell lefordítani.” Ennek a folyamatnak a megállításán munkálkodik a csehszlovákiai magyar nyelvvelő gárda. Szívvel kívánjuk, hogy törekvéseik eredményel járjanak.

Posgay Ildikó

DOKUMENTUMOK A MAGYAR MEZŐGAZDASÁG TÖRTÉNETÉBŐL, 1945—1948

(Kossuth Könyvkiadó, 1977. 900 old.)

A címben szereplő könyv a Kossuth Kiadó *Források a magyar népi demokrácia történetéhez* című sorozatának II. kötete. A forráskiadvány 449 dokumentumot tartalmaz. A válogatás hű képet igyekszik adni mezőgazdaságunk felszabadulás utáni helyzetéről. A kötetben közölt iratok elsősorban jelentések, mégpedig a megyei gazdasági felügyelőségek összefoglaló éves beszámólói.

A háború utáni rendkívüli helyzet és a földreform következtében alapvetően megváltozott mezőgazdaságunk szerkezete és ez új feladatok elé állította az agrárpolitikát. A dokumentumok tömege arról tanúskodik, hogy az illetékesek a nehéz helyzetben is igyekeztek megoldást találni. A jelentések általában valóságosan, néhol meglepő őszinteséggel és meghökentő tényekkel vázolják a súlyos állapotokat. Ugyanakkor a különböző jellegű politikai irányzatok is tükröződnek ezekben a dokumentumokban, így például a földhöz juttatottak iránti bizalmatlanság, a „politikamentes” termelés hangoztatása, a FÉKOSZ szervezetek helytelen értékelése.

A kötet 12 fejezetből áll, s egy-egy

fejezet a mezőgazdaság különböző területeinek megfelelő témaköröket tartalmaz, mint pl. szántóföldi növénytermelés, gépesítés, rét-legelőgazdálkodás, birtokpolitika, munkaügy stb. A kötet így jól kezelhető kézikönyv a különféle témák művelői számára. A helytörténeti kutatáshoz is hasznosan felhasználható, ezt a Helységnevmutató meg is könnyíti. Az időrendi sorrendbe szedett jogszabálymutató az 1894—1948-ig érvényben levő, illetve megjelent mezőgazdasági törvényeket és rendeleteket sorolja fel.

Az összeállítást Káposztás István végezte. A dokumentumokból igen helyesen elhagyta az érdektelen részeket és azokat lábjegyzetben közölte. De még így is sok egysíkú, sablonra húzott jelentés ismétlődik, ami akkor is feleslegesen növeli a terjedelmet — illetve foglalja el a helyet —, ha földrajzilag más területről való és némileg más adatokat tartalmaz. Gyakran azonban azonos településről küldött, csaknem azonos szövegű dokumentumok ismétlik egymást.

Az ismertetett kötet mindazonáltal rendkívül értékes és érdekes összeállítás nemcsak a hivatásos kutatók, hanem a helytörténeti gyűjtők részére is. Olyan levéltári anyagokat tartalmaz és tesz mindenki számára hozzáférhetővé, amelyek nyomtatásban még sehol nem jelentek meg.

Dr. Szegő Lajos